

Verlies van uw kindje

Na een zwangerschapsafbreking

Verdriet

tranen
boosheid
onmacht

Elkaar

begrip
een hand
een kus

Een arm om je heen

gesprek
vertrouwen
liefde

Gilda van Steenbergen

Inleiding

U heeft te horen gekregen dat uw kind één of meerdere aangeboren afwijkingen heeft en hebt daarom besloten om de zwangerschap af te breken. Dit is een ingrijpende beslissing. De komende periode zal zeker niet gemakkelijk voor u zijn.

Het team van de afdeling Meander Moeder Kind wenst u en de mensen om u heen veel sterkte toe.

Er zijn een aantal dingen die u moet weten en waar beslissingen over moeten worden genomen. Om u te helpen hebben wij deze folder voor u samengesteld. Het is een aanvulling op de gesprekken die met u worden of zijn gehouden. Denk goed na over uw eigen wensen en geef deze aan. Er is namelijk veel mogelijk.

Met vragen kunt u ons 24 uur per dag bereiken op telefoonnummer:
033 - 850 48 48.

Met vriendelijke groet,
Het team van de afdeling Meander Moeder Kind.

Hoe gaat het nu verder?

Een afbreking van de zwangerschap vindt meestal plaats tussen 14 en 24 weken zwangerschap. Dit kan gebeuren om verschillende redenen. Om uw kind geboren te laten worden brengen we de bevalling op gang. Dit noemen we ook wel het inleiden van de bevalling.

Voordat dit gebeurt heeft u nog de mogelijkheid om mensen in uw omgeving op de hoogte te stellen. U beslist zelf wie u alvast wilt informeren: ouders, uw eventuele

Bezoekadressen:

Meander Medisch Centrum
Maatweg 3
3813 TZ Amersfoort

Locatie Baarn
Molenweg 2
3743 CM Baarn

Locatie Barneveld
(Medisch Centrum de Burgt)
Nederwoudseweg 17
3772 TD Barneveld

Locatie Leusden
(Medisch Centrum de Mulderij)
De Mulderij 2
3831 NV Leusden

Locatie Nijkerk
(De Nije Veste)
Oranjelaan 104
3862 CX Nijkerk

Postadres:

Postbus 1502
3800 BM Amersfoort

Telefoonnummers:

Algemeen: 033 – 850 50 50
Afspraken: 033 – 850 60 70

KvK Gooi en Eemland:

32082917

www.meandermc.nl

andere kinderen, verdere familie, vrienden of bekenden. Met hen kunt u bespreken welke hulp of steun u op prijs stelt.

Praktische zaken regelen

Meestal zijn er ook een aantal praktische zaken te regelen.

Denk daarbij aan:

- werkzaamheden buitenshuis
- opvang van andere kinderen
- het is verstandig de huisarts in te lichten (of de verloskundige of gynaecoloog te vragen dit te doen).

Inleiding van de bevalling

In overleg met de gynaecoloog en de verpleegkundige wordt een afspraak gemaakt om de bevalling in te leiden. U meldt zich op de afgesproken datum en tijd bij de receptie op de afdeling B1 aan de Maatweg 3 in Amersfoort. Dit is de afdeling Meander Moeder Kind.

Vorbereiding van de inleiding

Op de polikliniek ontvangt u een tabletje Mifegyne. Dit medicijn neemt u 36 tot 48 uur voor de opname in met een beetje water. Dit middel verhoogt de gevoeligheid van de baarmoeder voor het opwekken van de bevalling. Sommige vrouwen voelen zich na het innemen van dit medicijn niet lekker en wat misselijk.

Opname gesprek

Als u op de afdeling komt, maakt u kennis met de verpleegkundige die u die dag zal begeleiden. In het opnamegesprek met deze verpleegkundige is er alle ruimte voor uw vragen en om uw wensen aan te geven. Wij stellen deze zeer op prijs.

Als u een gesprek wilt met de Geestelijk Verzorger of Medisch Maatschappelijk werk, kunnen wij dat voor u aanvragen. Wij noteren uw wensen in het verpleegkundig dossier zodat u bij het wisselen van de dienst niet alles opnieuw hoeft te vertellen.

Tijdens de opname in het ziekenhuis verblijft u op een eenpersoonskamer. Wij proberen zoveel mogelijk te voorkomen dat u (ongewild) wordt geconfronteerd met andere mensen en geluiden van baby's.

De bevalling

Het inleiden van de bevalling

Bij het inleiden van de bevalling gebruiken we tabletten die de weeën op gang brengen, ook wel Misoprostol genoemd. De gynaecoloog, arts-assistent of klinisch verloskundige brengt de tabletten in bij de baarmoedermond. Dit gebeurt met behulp van een speculum, een spreider, in de vagina. Hierdoor wordt de baarmoedermond goed zichtbaar. Het inbrengen kan vervelend aanvoelen. Het is meestal nodig om deze tabletten na een aantal uren opnieuw in te brengen als de weeën nog niet op gang komen. Het gebruik van Misoprostol kan gepaard gaan met misselijkheid, diarree, buikkrampen en vaginaal bloedverlies.

De ontsluiting (het opengaan van de baarmoedermond) loopt vaak anders dan bij een gewone bevalling. Lange tijd lijkt er nauwelijks iets te gebeuren en dan vrij plotseling is er sprake van volkomen ontsluiting en persdrang.

U kunt op uw eigen kamer bevallen. Er is alleen een gynaecoloog, arts-assistent of klinisch verloskundige en een verpleegkundige bij en personen aan wie u de voorkeur geeft. U kunt in principe redelijk vrij bewegen en een houding aannemen die u zelf prettig vindt. Geef bijtijds aan als de pijn u teveel wordt. Pijnstilling is vaak mogelijk.

Soms is het zo dat de placenta na de geboorte van uw kind niet vanzelf geboren wordt en u naar de operatiekamer moet om deze te laten verwijderen. Dit noemen we ook wel een manuele placenta verwijdering. U wordt dan onder een lichte narcose gebracht of krijgt verdoving met een ruggenprik. Na de kortdurende ingreep

gaat u naar de uitslaapkamer of weer terug naar uw eigen kamer. Uw partner en eventueel bezoek verblijven tijdens deze operatie op uw kamer.

De rol van uw partner

De partner maakt de bevalling ook mee. Partners voelen zich soms overbodig, onzeker en ook machteloos. Naast hun eigen verdriet moeten zij toezien hoe hun geliefde pijn lijdt. Mannen denken soms dat zij de sterke figuur moeten zijn, maar het is belangrijk dat ook zij hun emoties tonen en delen. Het is altijd mogelijk dat uw partner blijft slapen.

Alleenstaande vrouwen kunnen een dierbare vriend of vriendin meenemen. U bent verder vrij om bezoek te ontvangen.

Contact met uw overleden kind

In de meeste gevallen zal uw kind tijdens de bevalling overlijden. Soms kan het nog levenstekenen vertonen, zoals ademhaling of hartactie. Deze levenstekenen zijn van korte duur, maar het zien ervan kan moeilijk zijn.

Kennismaken en tegelijkertijd afscheid nemen: er is geen situatie te bedenken waarbij dit meer speelt dan bij de geboorte van een overleden kind. Het zien en vasthouden van uw overleden kind is één van de mogelijkheden om een goed beeld van uw kind te krijgen. U kunt aangeven of u uw kind geboren wilt zien worden, op uw buik wilt hebben en vast wilt houden. Voor de verwerking is het belangrijk om uw kind te zien en vast te houden. Ook, en vaak juist, als uw kind afwijkingen heeft. De meeste ouders vinden achteraf dat hun kind er in werkelijkheid mooier uitzag dan verwacht. Dat het kind bijvoorbeeld haartjes en nageltjes heeft, maakt diepe indruk en ontroert zeer. Veel ouders genieten ervan in het kind gelijkenissen te zoeken met zichzelf of hun andere kinderen. Vaak leidt dit ondanks het grote verdriet tot een gevoel van trots.

Er is alle ruimte voor uw gevoelens en emoties. Als u het prettig vindt en uw lichamelijke conditie laat dit toe, dan laten wij u en uw partner even alleen met uw kind. Wellicht heeft u al een naam voor uw kind. Gebruik deze gerust. Het kan voor latere verwerking beter zijn om een kind bij zijn of haar naam te noemen, dan om het over "de baby" te hebben.

In overleg kunt u samen met de verpleegkundige uw kind verzorgen en foto's (laten) maken. Op de afdeling zijn mandjes aanwezig waar u uw kind in kunt leggen. U kunt ook zelf iets meenemen. Uw kind kan bij u op de kamer blijven, zodat u op uw eigen tijd en eigen manier afscheid kunt nemen.

U kunt uw eventuele andere kinderen erbij betrekken op een manier die bij uw kind en zijn of haar ontwikkeling past. Vraag, als dit mogelijk is, aan uw kinderen wat zij willen en kunnen. Zij zijn tenslotte ook betrokken geweest bij uw zwangerschap.

U kunt door een ritueel, passend bij uw geloofsovertuiging of levensbeschouwing, stilstaan bij het overlijden en de geboorte van uw kind. Een geestelijk verzorger van het ziekenhuis kan samen met u zoeken naar een manier om daar vorm aan te geven.

Herinneringen

Herinneringen zijn erg belangrijk bij het afscheid nemen en voor de latere verwerking. Zij bestaan uiteraard uit datgene wat u meemaakt en deelt met uw partner, eventuele kinderen, familie en vrienden.

Daarnaast zijn er tastbare herinneringen. De verpleegkundige bespreekt de mogelijkheden met u. Uw wens staat centraal.

- Foto's maken
U maakt zelf foto's of vraagt dit aan de verpleegkundige.
- Foto's door Stichting Still
Deze stichting maakt kosteloos foto's voor familie van ernstig zieke of overleden kinderen vanaf het tweede trimester in de zwangerschap tot 20 jaar. Dit kan in het ziekenhuis, thuis of in hun eigen studio. Zie hiervoor de site www.stichtingstill.nl
- Voet- en/of hand afdrukken
Een afdruk kan alleen als de huid intact is.

In sommige gevallen maken ouders een herinneringsboek over hun kind. Daarin komen alle tastbare herinneringen, brieven of kaarten, eventueel een dagboek, tekeningen van andere kinderen of nog meer. Dit geeft een goed beeld van uw kind en alles wat er gebeurd is.

Kaartjes

Het is mogelijk om kennis te geven van het overlijden en de geboorte van uw kind via een advertentie of door het sturen van kaartjes. U kunt hiermee pijnlijke situaties of vragen voorkomen. Verder kunt u via deze weg duidelijk aangeven wat u van uw omgeving verwacht. Denk hier rustig over na en bepaal zelf wat bij u past. Op de afdeling zijn voorbeeldboekjes met kaartjes die u in kunt zien.

Aangifte doen van de geboorte en het overlijden van uw kind

Aangifte van geboorte

Uw kind is voor de 24 weken zwangerschap geboren. Aangeven bij de Burgerlijke Stand is niet verplicht, wel mogelijk. Dit kunt u zelf doen bij het gemeentehuis te Amersfoort. Neem uw paspoort en trouwboekje of bewijs van erkenning mee. Als u zich hier niet prettig bij voelt kunt u een begrafenisondernemer vragen om dit op zich te nemen.

Aangifte van overlijden

Uw kind is voor de 24 weken zwangerschap overleden. Aangifte van overlijden bij de Burgerlijke stand is alleen verplicht als u aangifte van geboorte hebt gedaan. Ook heeft u een formulier nodig van het ziekenhuis als bewijs van de geboorte en het overlijden van uw kind. U kunt dit ook door de begrafenisondernemer laten doen.

Onderzoek naar aangeboren afwijkingen

Het onderzoek naar aangeboren afwijkingen bij uw kind kan op verschillende manieren gebeuren. Enkele mogelijkheden zijn o.a. obductie, röntgenfoto, chromosoomonderzoek en onderzoek van de placenta.

- *Obductie*
Om aangeboren afwijkingen van uw kind te achterhalen, kunt u obductie laten verrichten. Dit is een uitwendig- en een inwendig onderzoek. Bij obductie wordt bij 50% van de kinderen afwijkingen gevonden. Bij het uitwendig onderzoek bekijkt de patholoog anatoom uw kind zorgvuldig en worden gewicht en lengte vastgesteld. Er worden soms gewone foto's en/of röntgenfoto's gemaakt. Het inwendige onderzoek bestaat uit het openmaken van de borst- en buikholte. Er wordt gekeken of de organen normaal zijn en er worden uit verschillende organen stukjes weefsel weggenomen voor nader onderzoek.
Hierna wordt de borst- en buikholte zorgvuldig gesloten en met een pleister bedekt. Er kan ook onderzoek van de hersenen plaatsvinden. Hiervoor wordt apart toestemming gevraagd.
- *Röntgenfoto*
Bij verdenking op een botaandoening wordt er een babygram (röntgenfoto van het skelet van het kind) verricht.
- *Chromosoomonderzoek*
Als uw kind wordt verdacht van een chromosoomafwijking (afwijking in het erfelijk materiaal) dan kan de

gynaecoloog met u bespreken om chromosoomonderzoek te laten doen. Er wordt dan een stukje van de navelstreng opgestuurd om de chromosomen te bepalen. Vaak wordt ook al voor de bevalling een vruchtwaterpunctie gedaan voor dit onderzoek.

- *Onderzoek van de placenta*

De patholoog anatoom kan de placenta onderzoeken op eventuele afwijkingen. Dit wordt gedaan als de aangeboren afwijking van uw kind onbekend is of als er zichtbaar aangeboren afwijkingen te zien zijn.

Het is uw beslissing of u toestemming geeft voor obductie of andere onderzoeken van uw kind. Als u er bezwaar tegen heeft respecteert iedereen dat. Als u meer informatie wilt voordat u een besluit neemt, vraag het uw arts. Als u besluit tot obductie wordt uw kind opgehaald en komt het in de loop van de dag weer bij u terug. Als u al thuis bent, kunt u uw kind op afspraak zelf komen halen of dit aan de begrafenisondernemer overlaten. De uitslag van deze onderzoeken duren zes tot acht weken en krijgt u tijdens het nagesprek met de gynaecoloog.

Begraven of cremeren

Een persoonlijke begrafenis of crematie van uw kind via een begrafenisondernemer is mogelijk, maar vanwege een zwangerschapsduur van minder dan 24 weken niet wettelijk verplicht. Kijk na of uw begrafenisverzekering dit vergoedt.

U heeft de volgende mogelijkheden:

- U wilt zelf een crematie of begrafenis regelen voor uw kind. Hiervoor kunt u zich melden op een begraafplaats of crematorium naar eigen keuze.
- U wilt een begrafenisondernemer inschakelen om de uitvaart te begeleiden. De kosten kunt u opvragen bij de ondernemer van uw keuze.
- Het is ook mogelijk om via het ziekenhuis uw kind te laten cremeren. U tekent hiervoor een formulier, waarbij u formeel afstand doet van uw kind en de zorg overdraagt aan het ziekenhuis. Uw kind gaat dan naar de afdeling Klinische Pathologie. Eén keer in de drie maanden, de eerste week van het kwartaal (januari, april, juli en oktober) worden de kinderen vervoerd door het CMO (Cura Mortuorum, een overkoepelende organisatie die zorg draagt voor overledenen). Zij dragen de zorg voor de crematie over aan het crematorium van Rusthof te Leusden. Op dezelfde dag worden de kinderen daar gecremeerd. De volgende dag wordt de as bij het crematorium uitgestrooid op het vlinderveldje bij de Vlinderboom. U kunt hier helaas niet bij aanwezig zijn. Als u wilt weten wanneer de as is uitgestrooid kunt u hierover gemaïld worden door het CMO. Dit kunt u van tevoren aangeven op het formulier.
- Bij het overlijden van uw kind na een zwangerschap van minder dan 24 weken mag u het lichaam ook in uw eigen tuin begraven of op een andere plek, bijvoorbeeld het bos. Houdt u er wel rekening mee dat u in de toekomst kunt verhuizen en dat het een forse emotionele belasting kan zijn om stoffelijke resten van een kind zo dicht in de buurt te hebben liggen.

Hulpverlening

Voor hulp bij het verwerken van emoties en gebeurtenissen rondom het verlies van uw kind kunt u terecht bij één van de medewerkers van Medisch Maatschappelijk Werk. Zij kunnen ingaan op vragen of zorgen over thuis, uw werk of uw toekomst.

Tijdens de opname kunt u zelf aangeven of u behoefte heeft aan een afspraak. Of u maakt na ontslag uit het ziekenhuis een afspraak via het algemene telefoonnummer van Meander Medisch Centrum: 033 - 850 60 70. Vraagt u dan naar Maatschappelijk Werk van de afdeling Meander Moeder Kind. Daarnaast kunt u contact opnemen met de geestelijk verzorger van de afdeling Meander Moeder Kind. Dit kan ook via het algemene telefoonnummer 033 - 850 60 70.

Met ontslag uit het ziekenhuis

Als er geen verdere complicaties optreden kunt u de volgende dag waarschijnlijk weer naar huis. U kunt uw kind zelf meenemen of door de begrafenisondernemer laten vervoeren. Als uw kind via het ziekenhuis gecremeerd wordt, dan gaat uw kind naar de afdeling Klinische Pathologie.

Als u thuis bent:

- Uw eigen verloskundige neemt in de eerste week contact op om te vragen hoe het met u gaat.
- U kunt bij uw huisarts terecht voor vragen en onduidelijkheden en voor verdere begeleiding.
- De verpleegkundige die bij de geboorte van uw kind was zal na twee weken, voor uw poli-afspraak contact met u opnemen. Zij zal u vragen hoe het op dit moment met u gaat en hoe u terugkijkt op uw opname.
- Nagesprek met de gynaecoloog
Ongeveer twee weken én zes weken na ontslag uit het ziekenhuis volgt op de polikliniek Gynaecologie een nagesprek met de gynaecoloog. Hebt u specifieke vragen of opmerkingen, schrijf deze dan op. Zo gaat u niet de deur uit met onbesproken onderwerpen die voor u zeer belangrijk kunnen zijn. Indien u hebt gekozen voor een obductie worden de resultaten in het tweede gesprek besproken. Indien uw kind een erfelijke aandoening had, bespreekt de gynaecoloog met u de kans op herhaling bij een eventueel volgende zwangerschap.

Waar moet u op letten als u weer naar huis gaat?

- U bent bevallen en dus kraamvrouw. Voor een spoedig lichamelijk herstel is het aan te raden om rust in acht te nemen. Luister goed naar uw lichaam en handel daarnaar.
- Na een zwangerschapsafbreking treedt er bloedverlies op. De eerste dagen wat ruim, daarna zal het al snel minder worden. Dit bloedverlies zal 4-6 weken aanhouden. Wij adviseren u in deze tijd niet in bad te gaan of te gaan zwemmen om de kans op infectie zo klein mogelijk te houden.
- Goede hygiëne is belangrijk. Daarmee voorkomt u ook infectie. Spoelt u na elk wc bezoek met een flesje of kannetje lauwwarm water.
- U kunt ook last hebben van naweeën. Dit zijn pijnlijke samentrekkingen van de baarmoeder. U mag hiertegen vier keer per dag 1000 mg Paracetamol nemen. Mocht u heftige buikpijn hebben en de Paracetamol helpt niet voldoende, neemt u contact op met uw verloskundige.
- Het is belangrijk regelmatig te plassen, ook al heeft u geen aandrang. Dit voorkomt dat de blaas te vol wordt.
- Bij een bevalling na een vroege zwangerschapsduur produceren uw borsten meestal geen melk, maar een enkele keer gebeurt dit toch. Dit is verdrietig maar wel normaal. Een steunende, niet knellende beha kan een beetje verlichting geven. Meestal verdwijnen de klachten binnen een paar dagen. Bij veel pijn kunt u paracetamol gebruiken. De gynaecoloog kan ook medicijnen voorschrijven die de klachten verminderen.
- Het tijdstip dat u weer aan het werk kunt gaan bepaalt u in overleg met de Arbo-arts en uw werkgever. Bij een bevalling voor 24 weken heeft u geen recht op zwangerschapsverlof. Houdt u er wel rekening mee dat u zwanger geweest bent en dus ook moet 'ontzangeren'. Bescherm uzelf tegen te grote haast om het leven weer op te pakken, luister naar uw gevoel.
- Na verloop van tijd zult u zich misschien afvragen wanneer het een goed moment is om weer zwanger te raken. Dit komt voor iedereen op een ander tijdstip. Wacht tot uzelf voelt dat u een zwangerschap weer aankunt. In lichamelijk opzicht is er meestal weinig bezwaar tegen een nieuwe zwangerschap op korte termijn. Als uw kind een (erfelijke) aandoening had, bespreekt u met de gynaecoloog of klinisch geneticus (arts erfelijkheidsadviesing) de kans op herhaling. Dit kunt u meenemen in uw overwegingen om een volgende zwangerschap aan te durven.

U en uw omgeving

Er zijn verschillende manieren om te reageren op wat er is gebeurd. Realiseert u zich dat ieder mens anders is en verdriet op een andere manier ervaart en verwerkt. Bedenk dat alles wat u voelt, normaal is.

Probeer naar uw familie en vrienden aan te geven wat u van hen verwacht. Voor beide kanten kan het moeilijk zijn om een gesprek te beginnen. Soms moet u hen helpen om over een drempel heen te stappen. De reacties of houding van mensen uit uw omgeving kunnen moeilijk zijn. “De volgende keer beter” of “gelukkig hebben jullie al een kind” zijn misschien goed bedoelde woorden, maar kunnen zeer pijnlijk zijn. Een afwijzende houding, het feit dat mensen u ontlopen of u juist bedelven onder aandacht, komen voor. Bedenk dat zij zich vaak met hun houding geen raad weten en help hen om hiermee samen met u een weg in te vinden.

Thuis staan er wellicht al wat babyspulletjes. Dit kan een harde confrontatie zijn met de werkelijkheid. Kijk zelf wanneer u eraan toe bent om dit op te ruimen of het juist te laten zoals het is. Het kan een manier zijn om afscheid te nemen van uw kind.

Wie belt u als u thuis bent en er is iets mis?

Bel met de eigen verloskundige of huisarts bij:

- **Abnormaal bloedverlies**
U kunt de eerste dag na de zwangerschapsafbreking vrij veel bloed verliezen, vergelijkbaar met een flinke menstruatie. Ook kunt u af en toe een bloedstolsel verliezen, dit is normaal. Als het vloeien meer is dan een vol kraamverband per half uur is dat niet normaal. U belt uw verloskundige.
- **Koorts**
Als uw temperatuur hoger is dan 38 graden neemt u ook contact op met uw eigen verloskundige of huisarts.
- **Heftige buikpijn**
Mocht u na het nemen van de voorgeschreven pijnstilling nog steeds veel buikpijn hebben, neemt u dan ook contact op met uw verloskundige.

Vragen

Heeft u voor, tijdens of achteraf vragen, stelt u deze dan aan de verloskundige of arts die voor u zorgt tijdens de geboorte van uw kind. Het is verstandig uw vragen van tevoren op te schrijven. Dan weet u zeker dat u niets vergeet. Ook kunt u hier vragen noteren voor het nagesprek met de gynaecoloog op de polikliniek.

1. _____ ?
2. _____ ?
3. _____ ?
4. _____ ?
5. _____ ?
6. _____ ?

Meer informatie

Aanvullende informatie kunt u onder meer vinden bij:

- **Vereniging van Ouders van een Overleden Kind**
Dit is een vereniging die ouders met elkaar in contact brengt om elkaar tot steun te zijn. Tel: 0900 - 20 22 723 Website: www.vook.nl
- **Stichting 'Achter de regenboog'**
Biedt hulp bij verliesverwerking met kinderen en jongeren. Tel: 0900-2334141
www.achterderegenboog.nl

- Stichting 'In de Wolken'
Brochures over en voor rouwende kinderen, jeugdliteratuurlijst en herinneringsboeken. tel. 040-2260450 (ma- t/m do-ochtend) www.in-de-wolken.nl
- Stichting 'Lieve engeltjes'
Lotgenotencontactgroep via Internet voor eenieder die het verlies van een kind, zelf of in haar/zijn omgeving heeft meegemaakt. www.lieve-engeltjes.nl
- Stichting FIOM
Een landelijke instelling voor hulpverlening bij vragen op het terrein van zwangerschap en ouderschap, met regionale vestigingen door het hele land. De stichting biedt informatie en individuele hulp. www.fiom.nl
- Stichting Contactgroep Zwangerschapsbeëindiging
Lotgenotengroep voor ouders die een gewenste zwangerschap hebben beëindigd nadat bij hun ongeboren kind een ernstige aandoening werd geconstateerd. www.sczb.nl

Literatuur

Wij hebben een selectie gemaakt van een aantal boeken waarin verschillende situaties worden beschreven van mensen die hun kind verloren hebben, al dan niet door een zwangerschapsafbreking. Helaas blijken er geen boeken speciaal voor mannen geschreven. Ook zijn er weinig boekjes voor kinderen die een broertje/zusje verloren hebben voor de geboorte.

Boeken

- *Vingerafdruk van verdriet. Door: Manu Keirse.*
Een troostend geschenkboek voor iedereen die geconfronteerd wordt met het verlies van een dierbaar iemand.
- *Als je een prille zwangerschap verliest. Door: Manu Keirse.*
Hoe rouw je om een kind dat je nooit echt hebt gekend? En hoe ga je om met de angst dat het bij een volgende zwangerschap weer fout kan gaan? Eerlijke getuigenissen van lotgenoten.
- *Geen wiegje, geen luiers Door: K. van den Boogaard.*
Bijdrage van ouders en deskundigen bij zwangerschapsafbreking na prenatale diagnostiek.
- *Misschien was je vandaag wel geboren. Door Y. Gebbe.*
Het aangrijpende verhaal van een jong stel dat er bij de 20 weken echo achter komt dat hun kind een ernstige afwijking heeft. Ze besluiten de zwangerschap te beëindigen.
- *De letters van je naam staan in mijn hand geschreven. Door: I. Sipkes de Smit.*
Afscheids- en troostgedichtjes rondom verlies van jong leven.
- *Geen ooievaar in de tuin. Door: E. van Amstel.*
Steeds opnieuw een kindje verwachten en het dan weer verliezen.
- *Omdat de dood niet het laatste woord heeft. Door: E. Luijendijk.*
Rituelen bij begraven en cremieren.
- *Mijn kind is bij God. Door: Jack Hayford.*
Vaak blijven er na het overlijden van kinderen levensvragen over. Jack Hayford beschrijft deze en legt deze uit aan de hand van de Bijbel.
- *Je naam klinkt in ons door. Door: Marinus van den Berg.*
Klein monument voor een overleden kind.
- *Een kind verliezen. Door: Marinus van den Berg.*
In dit boek probeert Marinus van den Berg gids te zijn tussen die twee werelden: de binnen- en de buitenwereld.
- *De echo van mijn kind. Door: Harm Wagenmakers.*
Ervaringen van verlies tijdens of kort na de zwangerschap.

- *Hersenspinsel. Door: Elisabeth McCracken*
Over het overlijden van haar zoontje tijdens de zwangerschap.
- *Noor. Door: Lisette van de Heg.*
De hoogzwangere Nora verliest haar kind en loopt littekens op die nooit zullen verdwijnen. Twee geliefden, hun huwelijk en het ongeluk.

Boeken over kinderen en rouw

- *Jong verlies (rouwende kinderen serieus nemen) Riet Fiddelaars-Jaspers.*
- *Afscheid nemen, veel gestelde vragen over kinderen & afscheid Riet Fiddelaars-Jaspers.*
De meest gestelde vragen over kinderen en de dood. Achtergrond informatie over kinderen, de dood, afscheid nemen, begraven/cremeren en eigentijdse rituelen voor kinderen.
- *Samen verdrietig. Door: Marja Bos – Meeuwssen.*
Rouwverwerking voor ouders en kinderen.

Boeken voor kinderen

- *Kikker en het vogeltje. Door: Max Velthuijs.*
Vanaf ca. 3 jaar Kikker vindt een dood vogeltje en besluit samen met zijn vriendjes het vogeltje te begraven.
- *Mijn zusje is een engel. Door: Ulf Stark en Anna Höglund.*
Vanaf ca. 10 jaar Ulf's zusje is het liefste zusje van de hele wereld. Door te proberen uiterlijk op haar te lijken probeert Ulf het verlies van zijn zusje, voordat zij geboren werd, te verwerken.
- *Als ik aan je denk moet ik huilen Ina Sipkes-de Smit*
Gedichten voor kinderen bij verlies.
- *Ik zal je nooit vergeten. Door: Riet Fiddelaars - Jaspers*
Leeftijd: tot ca 12 jaar Dit herinneringsboek helpt kinderen om vast te leggen wat er allemaal gebeurt als er iemand, die belangrijk voor ze is, dood gaat.
- *Lieve oma Pluis. Door: D. Bruna*
De hele familie komt bij elkaar om oma Pluis te begraven. Voor peuters.
- *Dat is heel wat voor een kat. Door: J. Viorst*
Een mooi prentenboek over rouwverwerking. Het ontroerende verhaal over poes Roetje, die dood is gegaan en begraven moet worden. Samen met zijn moeder verzint de hoofdpersoon tien dingen waarom Roetje zo'n fijne poes is geweest. Tien dingen, dat is heel wat voor een kat!

Internet

NB: op websites kunnen verhalen en foto's staan die u erg confronterend zijn. Beslis voor u zelf of u hier behoefte aan heeft en of er aan toe bent.

Telefoonnummers

- U kunt het ziekenhuis bereiken via het algemene telefoonnummer: 033 - 850 50 50. U krijgt dan een telefonist(e) aan de lijn. Vraagt u naar de afdeling Meander Moeder Kind of zorgverlener. De telefonist(e) verbindt u door.
- Als u een afspraak wilt maken of verzetten belt u met het afsprakennummer: 033 - 850 60 70. Als u een afspraak wilt maken met Medisch Maatschappelijk werk of geestelijk verzorger belt u ook het afsprakennummer en vraagt u naar Medisch Maatschappelijk werk of geestelijk verzorger van de afdeling Meander Moeder Kind.
- Het spoednummer van de afdeling Meander Moeder Kind is 033-850 48 48. Dit nummer is 24 uur bereikbaar. Belt u ook als u twijfelt of ongerust bent.